Händelser under Harald Blåtands tid

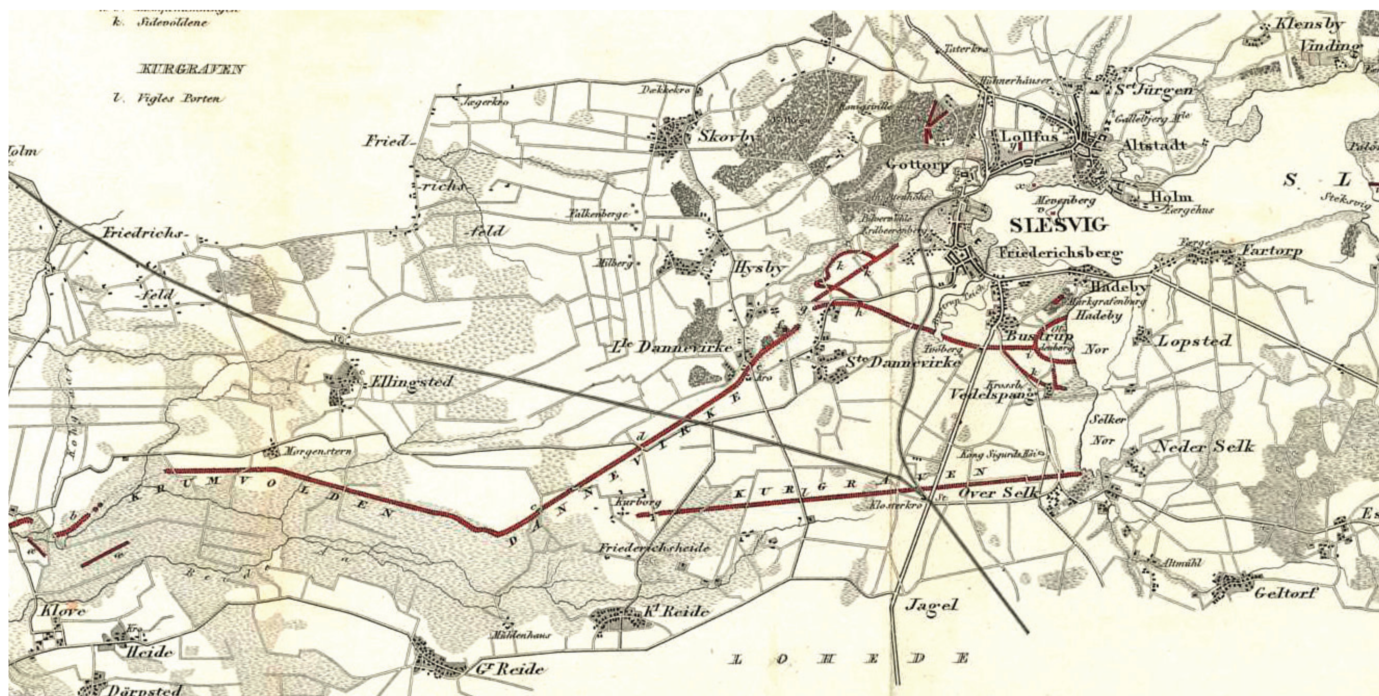

Vad vet vi om Sven Tveskäggs belägring av Hedeby?

Historiska uppgifter om en av Nordens större vikingastäder

Av Sven Rosborn med exerpering
och översättning av Tomas Sielski

Malmö 2021
Reviderat 2024-08-18

Försvarsvallen Danevirke som i öster slutar med halvcirkelvallen runt den vikingatida staden Hedeby.

I Danmarkshistorien spelar Jellingdynastin en viktig roll. Under århundraden har det skrivits mängder med böcker och artiklar om denna dynasti, den kungaätt i landet som skulle föra sina gener vidare ända fram till det nuvarande danska regentskapet. Anfadern Gorm, sönerna Knut, Harald Blåtand och sonsonen Sven Tveskägg ingår i denna tidiga dynasti. Med tanke på all den lärda litteratur som tryckts om dessa fyra personer skulle man kunna tro att vår kunskap om dessa kungligheter från samtida källor är av betydande omfång. Så är dock inte fallet. Merparten av kunskapsmaterialet kommer från senare nedtecknade källor eller avskrifter av äldre källor där originalen gått förlorade.

Vi ska i denna artikel fästa blickarna mot Knut son och Haralds Blåtands styvson som fick dopnamnet Sven men senare också blev kallad Tveskägg. Geografiskt utgår artikeln från ett speciellt område i dåvarande Danmark, nämligen nuvarande Nordtyskland. Här låg den stora vikingastaden Hedeby, omgiven av en väldig halvformad försvarsvall som än i dag öppnar sig mot vattnet.

En stor debatt forskare emellan genom tiderna när det gäller denna stads yngre vikingahistoria har handlat om texterna på två runstenar vilka påträffats i nära anslutning till platsen. Den första, *”Haddebystenen 1”*, upptäcktes år 1796 av bonden Jürgen Meggers från byn Wedelssprang. Platsen där fyndet skedde var mellan två större gravhögar. Han ville spränga sönder stenen för att kunna använda materialet till husbygge och började därför gräva fram den. Stenen var dock så stor att arbetet fick avbrytas. Efter en tid skulle arbetet fortsätta och då hade det regnat så mycket att stenytan blivit renspolad och runorna blivit synliga. Det är alltså rena turen att vi i dag har kvar detta textdokument från den historiska samtiden.[1]

Jürgen Meggers fann följande år, alltså 1797, ytterligare en sten på sin mark, den s.k. *”Haddebystenen 2”*. Texten på denna berättar om en händelse som skett redan under början av 900-talet. Detta har författaren beskrivit i artikeln *”Danmarks historia i början av 900-talet”*.[2]

”Haddebystenen 1”, även kallad *”Erikstenen”* har följande text:[3]

SideA:þurlf:risþi:stin:þąnsi:|:himþigi:suins:eftiR:|erik:filaga:sin:ias:uarþ

Side B: tauþr:þą:trekiaR|satu:um:haiþa:bu|:i=a=n:h=a=n:u=a=s: s=t=

Kopia av runstenen ”Haddeby 1”. Foto: Wikimedia Common: Fonzie.

u=r=i:m=a=t=r : t=r=e=g=R :|: harþa:kuþr :
Transkribering: ”Þōr[u]lf[R] rēsþi stēn þannsi, hēmþegi Svēns, æftiR Ērīk, fēlaga sinn, es varð døðr, þā drængiaR sātu um Hēðabȳ; en hann vas stȳrimannr, drængR harða gōðr.”
Översättning: ***”Thorulv, Svens hirdmand, reste denne sten efter Erik, sin fælle, som dog, då drenger belägrade Hedeby; men han var styrmand*** (skeppledare, skeppshövding)***, en mycket god dreng.”***

Sommaren 1857 fann man ytterligare en runsten nära försvarsverket Danevirke, den vall som från Hedeby löper över Jylland. Denna sten påträffades vid foten av en gravhög. Stenhuggaren Claus H. Petersen hade fått tillstånd av markägaren Frenz Tams i Bustrup att ta bort stenen. Claus upptäckte emellertid runorna och i stället för att slå sönder stenen tog han hem den till sin fars hus. På detta mirakulösa sätt bevarades alltså också detta unika vikingatida dokument.[4] *”Haddebystenen 3”*, även kallad *”Skardestenen”* eller *”Danevirkestenen”*, har följande text:[5]

Side A: suin:kunukR:sati:|stin:uftiR:skarþa|sin:himþiga:ias:uas: |:farin:uestr:iạn:nu:
Side B: uarþ : tauþr : at : hiþa:bu
Transkribering: ”Svēnn kunungR satti stēn øftiR Skarða, sinn hēmþega, es vas farinn vestr, en nū varð døðr at Hēðabȳ.”
Översättning: ***”Kung Sven satte stenen efter sin hirdmand Skarde, som var draget västerpå, men nu fann döden vid Hedeby.”***

I danska Nationalmuseets runstensdatabas markeras dateringen av dessa runstenar numera till perioden 983-1014. Alltsedan runstenarna hittades har de emellertid varit ett hett diskussionsämne. Frågorna har gällt vilken kung Sven som texten på den ena avser samt om namnet Sven på båda stenarna gäller samma person? Aksel E. Christensen gjorde år 1971 en sam-

manställning över de olika forskarnas ställningstaganden.[6] Nedan följer en översikt över hans redovisning.

Redan vid den första stenens upptäckt hade den lokale forskaren J. Ghr. Jürgensen gjort det troligt att det var frågan om kungen Sven Tveskägg som man på den tiden trodde varit Harald Blåtands son. Han hade nämligen hittat en uppgift om att biskop Eckehard av Hedeby på ett möte år 1000 i Gandersheim meddelat att han var landsflyktig då hans biskopssäte låg öde: *"Mitt biskopsdömes område är plundrat med barbarisk grymhet, staden är öde, kyrkan tom, jag har inget biskopssäte."* [7] Detta måste därför ha skett under Sven Tveskäggs tid. C.G. Rafn ansåg dock år 1856 att det var frågan om den danske kungen Sven Estridsen vid mitten av 1100-talet. Detta fick inte stå oemotsagt många år. Redan året 1864 menade P.G Thorsen, efter det att "Haddebystenen 3" blivit funnen år 1857, att den omtalade personen Sven på de två runstenarna måste ha varit Sven Tveskägg. Tre år senare hävdade däremot den skotske runologen George Stephens att det hela rörde sig om Sven Estridsen som var den som belägrat Hedeby. Mot detta opponerade sig den danske runologen Ludvig Wimmer. Han var övertygad om att stenarnas texter vittnade om Sven Tveskägg som år 996 skulle ha återvänt från England, fördrivit den svenske kungen Erik Segersäll och återtagit Hedeby. Erik Segersäll skulle tidigare ha jagat bort Sven från hans rike och gjort honom landsflyktig i England.

Runstenen "Haddeby 3". Foto: Wikimedia Common: viciarg.

Så nådde forskarstriden in i det tjugonde århundradet. Året 1911 framlade den svenske historikern Lauritz Weibull en kritisk studie över den äldre danska historien. Nu föll tidigare till synes säkra historiska antaganden som trädens löv på hösten. Någon svensk erövring av Danmark efter Harald Blåtands död fann inte Weibull. Aksel E. Christiansen skriver:

> *"Aar 1911 aabnedes saa en helt ny epoke, idet den metodiske kildekritik satte ind med Laur. Weibulls Kritiska undersøkningar i Nordens historia omkring år 1000. Wimmers luftige beviser for runestenenes dateringer pillede Laur. Weibull fuldstændig fra hinanden, og endvidere gennemhullede han (senere sekunderet af broderen Curt) hele Adam af Bremens Svend Tveskægtradition, der karakteriseredes som en fordrejelse af virkeligheden til ukendelighed. Konklusionen blev, at det var uvist, hvilken Svend der kunne komme paa tale. ´Kun gennem hele serier af antagelser´ har runeindskrifterne kunnet sættes i forbindelse med traditionen om den svenske erobring af Danmark og med Svend Tveskægs postulerede generobring af Hedeby."*

Detta dråpslag mot tidigare historieforskning vad gällde Hedeby bemöttes emellertid av bl.a. historikern Erik Arup år 1925. Sven Tveskägg hade enligt denne från England vänt tillbaka för *"den erobring og ødelæggelse af Hedeby, hvorom runeinskrifter vidner,*

og som fortaget paa den rette tid af aaret, da købmændene holdt marked dær, ogsaa maa have været meget fordelagtig." [8] Erik Arup har här bl.a. fäst sig vid vad Thietmar av Merseburg, död år 1018, skrev om Sven Tveskägg – att han var en "ödeläggare" av sitt eget land. En annan syn på vad som kunde ha hänt gav professorn Johannes Steenstrup. Efter det att den tyske kejsaren Otto II förlorat ett slag i Italien år 982 hade Sven Tveskägg hjälpt sin far Harald Blåtand att återerövra Hedebyområdet från den tyske kejsaren. Johannes menade också att Eckehard varit biskop i Aldinburg och inte i Hedeby. Det var alltså inte Hedeby som åsyftats år 1000 i mötet i Gandersheim när Eckehard talade om sitt biskopssätes ödeläggelse.

Runologen Lis Jacobsen gick nu in i striden med en mycket kritisk formulerad avhandling år 1932. Här höll hon emellertid frågan öppen vilken kung Sven som egentligen åsyftades. Redan år 1935 fastslog hon emellertid att det måste ha rört sig om Sven Estridsen vid mitten av 1000-talet. Svaret fann hon i att den norske kungen Harald Hårdråde år 1051 intagit och bränt Hedeby men därefter varit tvungen att fly från den danske kungen Sven Estridsen.

Aksel E. Christensen klargör emellertid i sin artikel från år 1971 i Historisk Tidskrift att det mest troliga alternativet inte är Sven Estridsen utan att det var Sven Tveskägg som belägrat Hedeby. I samma tidskrift framlägger Erik Moltke sina åsikter. Han finner inget stöd i Lis Jacobsens analys av runtecknen vilka för henne satte dessa långt in i tusentalet och således överensstämde med kung Sven Estridsens tid. Erik Moltke skriver:

> "*På rent runologisk grundlag kan man derfor slå fast, at de to Sven-sten må være noget - men det behøver ikke at være meget - yngre end den store Jellingsten, men betydelig ældre end Ingvarstene fra 1040'rne og de bornholmske indskrifter. ...*
>
> *Først nu tør vi vende os til de historiske forhold og kan da konstatere, at dersom kun kongerne Sven Tveskæg og Sven Estridsøn kan komme på tale i forbindelse med denne diskussion, er der intet valg. Kongen er Sven Tveskæg. Han døde 1014. Før den tid er stenene rejst."* [9]

För att avsluta denna forskargenomgång kan det konstateras att enligt det danska Nationalmuseet råder det numera ingen osäkerhet i denna fråga. I museets runstensdatabas markeras de båda stenarnas dateringar som säkra med motiveringen:

> *"Historisk datering baseret på tilknytningen til Svend Tveskæg (konge 986/87-1014), som formodes at have deltaget i kampe om Slesvigområdet/Hedeby i slutningen af 900-årene."*

Denna forskaröversikt över en uppenbar belägring/krigshandling rörande vikingastaden Hedeby visar med önskvärd tydlighet hur olika forskare kan tolka samma fenomen. Sedan *"Haddebystenen 3"* hittades år 1857 har inget nytt källmaterial tillförts och inga källor finns förutom dessa runstenstexter om en belägring av staden under en kung Sven. Trots detta har det publicerats många lärda verk där de olika författarnas inställningar hela tiden skiftat mellan två ståndpunkter.

När inträffade då denna belägring av Hedeby? Danska Nationalmuseet anser alltså numera att man har ett säkert dateringsunderlag. Båda runstenarna dateras till perioden 983-1014. Sven Tveskäggs död inträffade år 1014 som givetvis är ett säkert datum för ett periodavslut. Att den tänkbara perioden skulle börja med året 983 är däremot endast ett antagande. Man har utgått från det stora slaverupproret som började detta år.

Om vilken roll Sven Tveskägg haft i det så kallade slaverupproret som startade sommaren 983 har vi däremot egentligen inte vetat någonting. Det har antagits att detta ingått som en del av Svens uppror mot Harald Blåtand och att Sven då som hedning anslutit sig till upproret. Men det är Adam av Bremen som här framställer sonen som den hatiske mot kristendomen. För Adam, som skrev sin krönika på 1060-talet, passade det att ställa

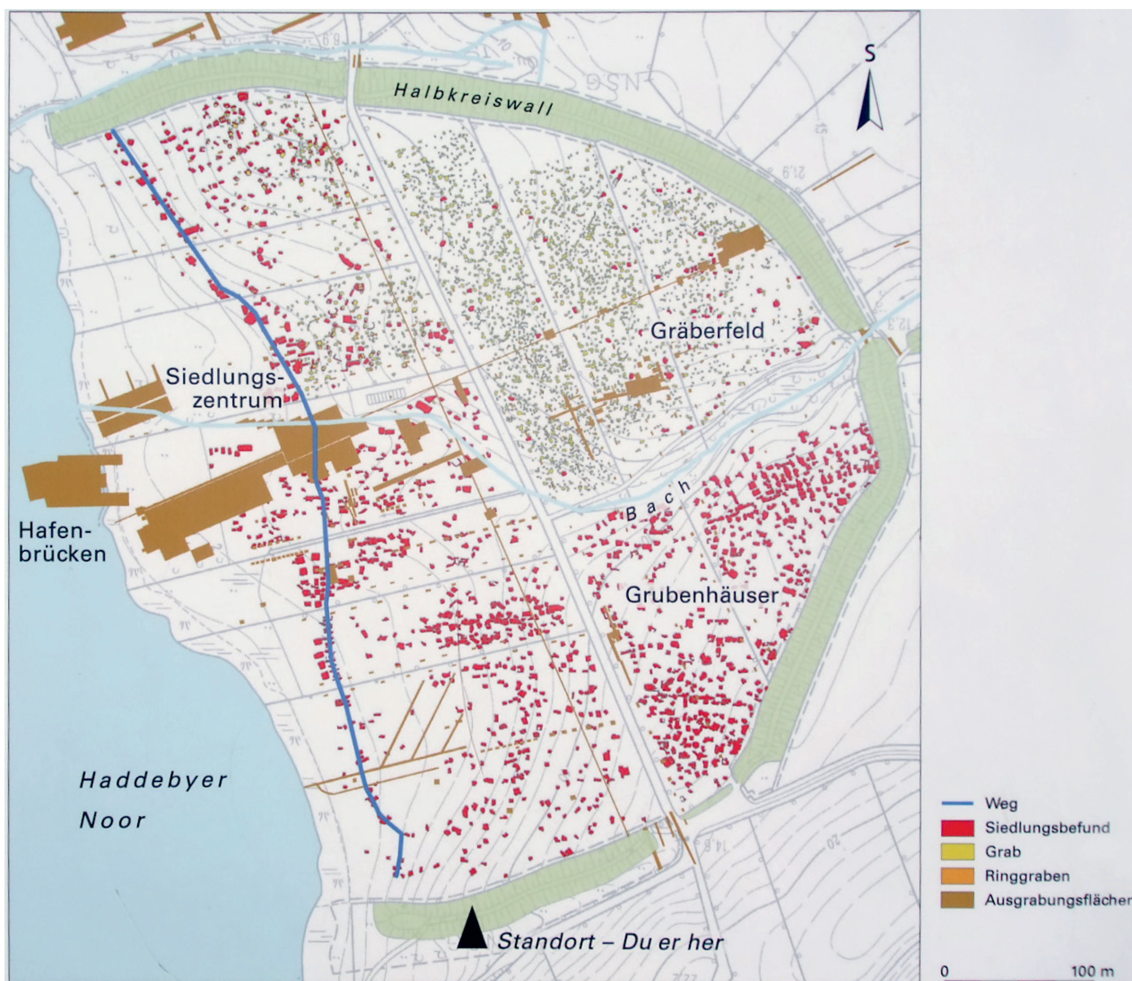
en hednisk son mot en gudfruktig fader, speciellt som fadern för Adam av Bremen skulle ses som ett helgon vilken i strid mot sonen stupat som martyr. Men vad var egentligen sanningen?

Strax innan vår bok om Harald Blåtand publicerades år 2021 hade vi påträffat en polsk översättning av handskriften *”Gesta Wulinensis ecclesiae pontificum”* från 990-talet. Vi tog då i boken endast med avsnitt ur denna krönika som främst täckte berättelsen om Haralds liv och hans grav i Wiejkowo i norra Polen. Vid genomgång av hela krönikan finns emellertid också mycket som berättar om Sven Tveskägg, inte minst vad han gjorde i Hedeby. Dessa avsnitt återges därför nedan.

År 983 drabbade Sven Tveskägg samman med sin styvfar Harald Blåtand i en krigshandling utanför *”Rulfsquel”*, dvs. Roskilde. I en envig mellan de två blev Sven besegrad men lämnades oskadad. I krönikan läser vi vad som efter detta hände med honom:

> *”Efter händelserna under vår Herres år 983 flydde Zvein till sin avlägsna kusin Erik, son till Tuki Normandzkiego och prinsessan Mścigniew, Pribignews syster, på ön Fejn, och därifrån gjorde han med Erik två expeditioner till greve Theoderics länder. Där, i striden vid staden Heiebau, besegrade han grevens trupper, tvingade Haitebaus besättning att lägga ner sina vapen och införlivade dem sedan i sina trupper. Med denna seger vann han berömmelse hos alla Danows och nyheten om hans seger nådde kejsarinnan själv”.*

Det var uppenbart en mäktig familj som satt som härskare på Fyn. Tuki Normandzkiego hustru *”prinsessan Mścigniewa”* och hennes syster *”Pribignew”* var nämligen släkt med

Karta över vikingastaden Hedeby. Foto: Wikimedia Common: Alexander Leischner / DrJunge.

obotritfursten Mistiwoj vilken också genom sin dotter Tove var morfar till Sven Tveskägg. Ett av krigstågen som Sven gjorde med sin kusin Erik gick alltså till Hedeby. Den andra av de två expeditionerna till greve Theoderics land år 983 som omtalas i *"Gesta Wulinensis"* måste ha varit ett anfall på Hamburg. Detta skedde i samarbete med Svens morfar obotrithärskaren Mistivoj:

> *"Han* (Sven Tveskägg) *gick därefter i hemlighet mot den kungliga viljan och slöt ett nytt förbund med obotriternas prins Mistui* (Mistiwoj)*, som jag* (dvs. krönikören Avico) *hade lärt den kristna tron. Tillsammans anslöt sig dessa två ledare, frestade av hat och den rikedomen som fanns i det gamla biskopssätet i Hammanburg, och på dagen för påven Sylwestra´s död plundrade de denna stad och utplånade invånarna och borgens besättning. Själv räddade jag alla de heliga relikerna undan elden medan Kristus eldiga hand slog som blixt från klar himmel och straffade de onda genom att döda hälften av deras trupper."*

Avico räddade uppenbart själv kyrkans heliga reliker undan elden. Genom texten får vi också uppgift om att anfallet mot Hamburg skett under december 983. Påven Sylvester I:s dödsdag firades nämligen den 31 december.

Sven Tveskägg hade alltså, vilket vi inte vetat tidigare, i slutet av år 983, i strid mot sin far, samlat en här tillsammans med Mistivoj och attackerat Hamburg. Då har han också anfallit Hedeby. Vi kan dock inte utgå från att det är i samband med denna strid i Hedeby år 983 som man rest de två runstenarna. Sven Tveskägg skulle nämligen återkomma fyra år senare.

År 987 var Harald Blåtand död och Sven Tveskägg hade valts till ny dansk kung. Samma år önskade kusinen Rikard I av Normandie hans hjälp och med en stor flotta avseglade Sven. Bland flottans 47 skepp fanns flera skepp med krigare från svearnas välde. Dessa hade ankommit med Erik Segersälls son Olof Skötkonung till Lund. Erik ville att hans son skulle uppfostras av kusinen Sven Tveskägg i Lund. Olof var emellertid endast 11 år gammal och fick därför inte följa med till Normandie:

> *"Oavsett om han ville eller inte fick den unge mannen förlika sig med kungens vilja och inta rollen som regent i hans frånvaro. Alla Suigis trupper som åtföljde honom från Sigthunen* (Sigtuna) *anslöt sig till Sveins trupper, och han, med 47 skepp och ytterligare 15 nya från vår hamn nära Jamsburg, under befäl av den stridskunnige norman Olaf* (Olav)*, en stor vän till kungen, gav sig av till landet som styrdes av prins Ricart."*

Vid situationen i Uppsala i augusti 986 hade Jomsborgs ledare Styrbjörn dödats. Jomsvikingarna med deras nye ledare Olav Trygvesson hade då innan slutstriden övergett den danske kungen Toke och tagit sig tillbaka till Jomsborg. Nu anslöt sig dessa till Sven Tveskägg. Flottan angjorde först Hedeby men:

> *"De fick dock inte nå sin destination i fred eftersom de i Haitebau, dit de gick med förnödenheter och skatter, stötte på rebeller som, frestade efter guld av biskopen och köpmännen i Bremensis och som understödda av trupperna från greve Udo av Steth, höjde sitt svärd mot den kungliga myndigheten.*
>
> *En stor strid utbröt och varade i många dagar, och Swein segrade. Denna seger kostade honom dock dyrt, eftersom många Suigis och många Danikrigare dog medan de gav ära till sin befälhavare och sin kung. Stora förluster bland kungens trupper före färden till prins Ricart väckte stor ilska hos kungen, som hårt straffade upprorets ledare och deras familjer och berövade, dem som inte flydde, livet. Han beord-*

rade de återstående invånarna i Haitebau, de som lämnades vid liv, att lämna Haitebau."

Vi har alltså två tillfällen under 980-talet då Sven Tveskägg attackerat Hedeby. Vilket av dessa som har resulterar i tillkomsten av de två runstenarna är således svårt att säga. Frågan är också vad det blev av Hedeby efter Sven Tveskäggs sista anfall? Enligt *"Gesta Wulinensis"* tvångsförflyttade nämligen kungen alla hantverkare och köpmän med familjer och slavar som överlevt. Den närbelägna staden Slesvig har tidigt övertagit den gamlas roll. Fick den kanske denna rollen redan som ett resultat av kriget år 987?

Noter

1. C.C. Rafn: De Sydslesvigske runestene. Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie udgivne af Det Kongelige Nordiske Oldskrift-selskab. 1859.
2. Sven Rosborn: Danmarks historia i början av 900-talet. Malmö 2020. Elektronisk utgåva: https://www.academia.edu/41558914
3. Tolkningen av texten enligt danska Nationalmuseets rundatabas: http://runer.ku.dk/VisGenstand.aspx?Titel=Haddeby-sten_1
4. C.C. Rafn: anförda arbeten 1859.
5. Tolkningen av texten enligt danska Nationalmuseets rundatabas: http://runer.ku.dk/VisGenstand.aspx?Titel=Haddeby-sten_3
6. Aksel E. Christensen: Hvilken (kong) Svend belejrede Hedeby? Historiske identifikationsmuligheder. Historisk Tidskrift. Bind 12. Række 5. 1971.
7. Ordalydelsen i citatet hämtat från Erik Arup: Danmarks historie I. København 1925.
8. Erik Arup: anfört arbete 1925.
9. Erik Moltke: Hvilken (kong) Svend belejrede Hedeby? Runologisk datering. Historisk Tidskrift. Bind 12. Række 5. 1971.